

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Інститут математики, економіки і механіки

Кафедра диференціальної і спеціальної психології

Дипломна робота

бакалавра

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: «ОСОБИСТІТЬ БАТЬКІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТИЛІ ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ»

«THE PERSONALITY OF PARENTS AND ITS INFLUENCE ON THE STYLES OF COOPERATION WITH CHILDREN»

Виконав студент 4 курсу денної форми навчання
напряму підготовки 6.030102 - «Психологія»

Берьозка Євгеній Леонідович

Керівник: кандидат психологічних наук, доцент кафедри
загальної психології та психології розвитку особистості,
Крюкова Марина Анатоліївна

Рецензент: кандидат психологічних наук, доцент кафедри
диференціальної і спеціальної психології,
Кононенко Оксана Іванівна

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 20 від 24.05.2017 р.

Захищено на засіданні ДЕК № 8

протокол № 35 від 24.06.2018 р.

Оцінка Відм. 1 A 190
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Кіреєва З.О.

(підпис)

Голова ДЕК

З. Родина

(підпис)

Родина Н.В.

Одеса – 2017

ш/к 593552

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОСОБИСТІСТЬ ДИТИНИ.....	5
1.1. Роль стилю виховання в процесі взаємодії батьків та дитини.....	5
1.2. Взаємозв'язок чинників, що формують стиль батьківських відносин....	8
1.3. Теоретико-методологічні основи дослідження дитячо-батьківських відносин	15
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИТЯЧО- БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН	28
2.1. Організація та методи емпіричного дослідження	28
2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження дитячо-батьківських відносин	31
2.3. Порівняльний аналіз результатів емпіричного дослідження дитячо- батьківських відношень	37
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	47
ДОДАТКИ	51

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дитинство є предметом пильної уваги вчених і практиків як важливий і відповідальний період в житті людини, як момент народження особистості. Психологи багатьох шкіл і напрямів традиційно давно привертали увагу на надзвичайну значущість відносин між батьками і дітьми, оскільки вирішальну роль для розвитку дитини, відіграють відносини з близьким дорослим. На різних етапах онтогенезу, а особливо, у пубертатному періоді, відбувається прискорений розвиток психічних процесів, властивостей особистості, людина активно освоює широкий спектр різних видів діяльності; розвивається самосвідомість, формується самооцінка, вибудовуються ієрархія мотивів та їхня супідрядність. І саме в цей період найбільш важливим є вплив сім'ї на розвиток особистості дитини, вплив існуючої в ній системи внутрішньосімейних, а також дитячо-батьківських відносин.

Вивченням проблематики дитячо-батьківських відносин в науці описуються не однозначно та їхнього впливу на розвиток дитини займалися наступні вітчизняні та зарубіжні психологи та психотерапевти: О.Т. Соколова, А.Я Варга, В.В. Столін, А.С. Співаковська, Ю.О. Мартинюк, З. Фрейд, Е. Еріксон, Е. Фромм, Е. Берн, Б. Скіннер, Р. Сірс, А. Бандура, Т. Гордон, К. Роджерс, В. Сатир.

Психологічні особливості дитячо-батьківські відносини неоднозначно описуються із акцентом на їхню подвійність або поляризацію.

Дитячо-батьківські відносини розглядаються в науці як система різноманітних почуттів до дитини, поведінкових стереотипів, практикованих спілкування з ним, особливостей сприйняття і розуміння характеру й особистості дитини, її вчинків (А.Я. Варга, В.В. Столін). Особлива роль приділяється аналізу взаємодії матері та дитини при спільному рішенні завдань: співпраця, псевдосотруднічство, ізоляція, і суперництво (О.Т. Соколова), та виділяється складові любоіч батьків до своєї дитини: симпатія-антипатія, повага-зневага, злискість-дальність (А.С. Співаковська).

Проблематика дитячо-батьківських відносин залишається незмінно гострою протягом всього розвитку психологічної науки і практики. Взаємодія дитини з батьком є першим досвідом взаємодії з навколишнім світом. Цей досвід закріплюється і формує певні моделі поведінки з іншими людьми, які передаються з покоління в покоління. У кожному суспільстві складається певна культура взаємин і взаємодії між батьками і дітьми, виникають соціальні стереотипи, певні установки і погляди на виховання в сім'ї. У зв'язку з цим ми вирішили вивчити цю тему і розкрити її в нашій роботі.

Мета дослідження: вивчити дитячо-батьківські відносини та їх вплив на формування особистості дитини.

Об'єкт дослідження - дитячо-батьківські відносини.

Предмет дослідження - дитячо-батьківська тема відносин, та їх взаємозв'язок з особистісними якостями дитини.

Завдання:

- 1) Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми дитячо-батьківських відносин та їх вплив на особистість дитини
- 2) Укласти комплекс психо-діагностичних методик спрямованих на виявлення дитячо-батьківських відносин.
- 3) Провести емпіричне дослідження, сформулювати висновки.

Практичне значення. Дані, отримуванні в роботі можуть бути використані у сімейному консультуванні, роботі практикуючого психолога.

Структура роботи. Наша робота складається з вступу, який включає в собі актуальність роботи, об'єкт, предмет дослідження, та завдання; розділу аналізу теоретичного аспекту питання дитячо-батьківських відносин; розділу емпіричного дослідження дитячо-батьківських відносин; висновки; список використаної літератури; додатки.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу з проблеми дитячо-батьківських відносин та їх вплив на особистість дитини, ми з'ясували, що сім'я є важливою цінністю для життя і розвитку кожної людини, має велике значення в житті суспільства і держави, в вихованні підростаючого покоління.

Сімейне виховання відіграє велику роль в духовно-моральному і соціальному формуванні підростаючого покоління. Сімейне виховання засноване на принципах взаєморозуміння і взаємоповаги.

У сімейному середовищі поєднуються особистісні особливості батьків, умови, в яких живе сім'я, стиль виховання та ін. Стиль життя сім'ї дуже впливає на розвиток особистості дитини.

Основна мета сімейного виховання - це розвиток таких важливих якостей особистості, які допоможуть їй впоратися з труднощами, що зустрічаються в житті.

Стиль виховання як стиль взаємин дитини в сім'ї, характеризується ступенем турботи, контролю і опіки, тісними емоційними взаємовідносинами між батьками і дитиною (емоційно теплий - емоційно холодний), характером управління поведінкою дитини з боку батьків (авторитарний, ліберальний, демократичний), кількістю заборон (попустительській або обмежувальний).

Актуальність проблеми впливу стилів сімейного виховання на формування особистості дитини визначається тим, що міжособистісні відносини в родині, а саме - дитячо-батьківські роблять основний вплив на формування особистості і поведінки дітей.

Немає єдиної основи для класифікації стилів сімейного виховання. Більшість класифікацій засновані на батьківському контролі, тиск на дитину, також за основу беруть емоційні компоненти виховання, способи впливу на дитину. У багатьох авторів назва стилів різні, але зміст стилів однакове. Внаслідок цього, важливо відзначити, що при вивченні сім'ї необхідно враховувати зміст сімейних відносин, а не назву того чи іншого стилю

виховання. Узагальнюючи все вищесказане, можна зробити висновок, що на формування особистісних якостей дитини надає великого значення спосіб життя сім'ї, рівень культури і освіти, ставлення до виховання батьків, взаємодії в сім'ї. Дитина засвоює цінності, норми, традиції сім'ї, а також копіює і розвиває в собі ті якості і риси, які переважають у батьків. Дуже важливо, щоб батьківські відносини будувалися на любові, повазі, розумінні і підтримки дитини.

Серед основних чинників, що впливають на формування стилю батьківського відносини, виділяють розподіл сімейних ролей, взаємини подружжя, якість трієбованій, умови життя батьків і т.д. Сукупність факторів утворює виховний потенціал сім'ї. Численні дослідження підтверджують, що сім'ї з високим виховним потенціалом реалізують конструктивні стилі ставлення до дітей, а сім'ї з низьким виховним потенціалом - неконструктивні, неефективні стилі ставлення до дітей, що волечет за собою негармонійне розвиток особистості дитини, соржності соціальної адаптації та інші різні проблеми.

Аналіз робіт фахівців дозволяє виявити основні характеристики дитячо-батьківських відносин: відносна безперервність і тривалість у часі; емоційна значущість для дитини і батьків; амбівалентність у відносинах (баланс полярних позицій); змінність відносин в залежності від віку дитини; потреба батьків у турботі про дитину і батьківська відповідальність. Дитячо-батьківські відносини можна розглядати з різних методологічних позицій. Функціональний аспект дозволяє аналізувати це явище з точки зору досягнення корисного пристосувального результату і передбачає розвиток їх ефективності. Структурний аспект звертає увагу на узгодженість когнітивного, емоційного, і поведінкового компонентів і передбачає формування гармонійності в дитячо-батьківських відносинах. Феноменологічний погляд фіксується на ціннісно-смісловому аспекті цих відносин, які передбачають досягнення в них певної зрілості і набуття батьківської ідентичності. В якості основних положень методології

дослідження дитячо-батьківських відносин виступають такі закономірності:

- ці відносини являють собою відносно самостійне і розвивається з плином часу освіту;
- вони є підсистемою в конкретній культурно-історичної системі взаємовідносин людей, пов'язаних між собою шлюбними, родинними і соціальними відносинами;
- пережитий в дитинстві досвід цих відносин в тому чи іншому вигляді транслюється при взаємодії з власними дітьми.

Нами було укладена для емпіричного дослідження комплекс психодіагностичних метод, що включали в собі:

- «Фрайбурзький особистісний опитувальник», розроблений Й. Фаренбергом, Г. Заргом, Р. Гампелом;
- «Чотирьохмодальний емоціональний опитувальник» Л.А. Рабинович;
- «Методика діагностики рівня емпатичних здібностей», розроблений В.В. Бойко;
- «Тест-опросник батьківського відношення» О.Я. Варга, В.В. Столін

Респонденти нашого дослідження люди відкриті, зрівноваженні, емоційно стабільні, не схильні до агресії. Також можна казати, що вони гарно соціально адаптовані, що свідчить високі показники по шкалам комунікабельності та відкритості.

Переважаючи у досліджуваних спостерігається високій рівень стійкості емоції радості, низькі рівні емоцій страху, печалю та суму, що свідчить про позитивне ставлення до навколишнього світу.

Також ми змогли виявити середній рівень емпатичних здібностей у досліджуваних.

Стиль взаємодії «прийняття» має домінуючий рівень серед досліджуваних батьків.

Порівнювальний аналіз за допомогою кореляційного аналізу (критерій Пірсона) виявив зв'язок батьківського стилю взаємодії з дитиною з рівнем емпатії та емоційним станом, ніж з особистими особливостями батьків тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бене Е. Детский тест «Диагностика эмоциональных отношений в семье» // Семейная психология и семейная терапия. 1999. - №2. С. 14-41.
2. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. СПб.: Лениздат, 1992. 400с.
3. Бруменская Г.В., Карабанова О.А., Лидерс А.Г. Возрастно-психологическое консультирование. Проблемы психического развития детей. – М., 1991. 300с.
4. Буянов М. И. Ребенок из неблагополучной семьи. - М.: Просвещение, 1988. 179с.
5. Варга А.Я. Роль родительского отношения в стабилизации детской невротической реакции (на примере энуреза) // Вестник МГУ. Психология. 1985. №4.
6. Гарбузов В.И., Захаров А.И., Исаев Д.Н. Неврозы у детей и их лечение. - М.: Медицина, 1977. С. 14-24.
7. Гиппенрейтер Ю. Б. Общаться с ребенком. Как? – М., 2000. – 240с.
8. Гозман Л.Я., Шлягина Е.И. Психологические проблемы семьи // Вопросы психологии 1985. - №2. С. 186 – 187.
9. Голод С.И. Стабильность семьи. – Л.: Наука, 1984. – 136с.
10. Гордон Т.Р. Повышение родительской эффективности. – Екатеринбург: АРД ЛТД, 1997. 150с.
11. Гребенников И.В. Воспитательный климат семьи. – М.: Знание, 1976. – 40с.
12. Демьянов Ю. Г. Основы психопрофилактики и психотерапии. – СПб., 1999. – 224с.
13. Джайнотт Х. Родители и дети // Знание. – 1986. - №4. – С. 17 – 29.
14. Захаров А.И. Неврозы у детей и психотерапия. – СПб., 1998. –336с.
15. Захаров А.И. Психотерапия неврозов у детей подростков. М., 1982.
16. Клинические и организационные основы реабилитации психических

больных/ Под ред. М.М. Кабанова, К. Вайзе.М., 1980.

17. Козловская Г.В. Нарушения психического развития у детей раннего возраста в условиях шизофреногенной семьи //Социокогнитивное развитие ребенка в раннем детстве. – М., 1995. - 214с.

18. Костицкий В.И. Эти трудные почти нормальные семьи // Семья и школа. 1979. - №8. – С. 32.

19. Кэмпбелл Р. Как на самом деле любить детей. Максимов М. Не только любовь. – М.: Знание,1992. – 190 с.

20. Личко А.Е. Подростковая психиатрия. – М.: Медицина, 1985. – 416с.

21. Лэндрет Г.Л. Игровая терапия: Искусство отношений. – М., 1998. – 368с.

22. Марковская И.М О возможности применения теста семейных отношений в психологической консультации // Семейная психология и семейная терапия. – 1999. - №2. – С. 42 – 49.

23. Марковская И.М. Опросник для изучения взаимодействия родителей с детьми // Семейная психология и семейная терапия. – 1999. - №2. – С. 17.

24. Марковская И.М. Тренинг взаимодействия родителей с детьми. – СПб., 2000. – 150с.

25. Межличностные отношения ребенка от рождения до семи лет. / Под ред. Е.О. Смирновой. – М., 2001. – 240с.

26. Минияров В.М. Психология семейного воспитания. – Воронеж, 2000. – 256с.

27. Мэй Р Искусство психологического консультирования. М., 1994. – 450с.

28. Навайтес Г. Семья в психологической консультации. – М.-В., 1999. – 224с.

29. Обухова Л.Ф. Детская психология: теории, факты, проблемы. – М., 1995. – 360 с.

30. Папп П. Семейная терапия и ее парадоксы. – М.: Независимая

фирма «Класс», 1998. – 288с.

31. Пезешкиан Н. Позитивная семейная психотерапия: семья как психотерапевт.- М., 1993. – 380с.

32. Петровская Л.А. Компетентность в общении: Социально-психологический тренинг. – М., 1989. –200с.

33. Петровский А.В. Дети и тактика семейного воспитания. – М.: Знание. 1981. – С. 95.

34. Популярная психология для родителей. / Под ред. А.А. Бодалева. – М., 1989. – 380с.

35. Практическая психодиагностика./ Под ред. Д.Я. Райгородского. – Самара, 1998. 672с.

36. Психокоррекционная и развивающая работа с детьми. / Под ред. Дубровиной. – М., 1999. – 160с.

37. Психология. Учебник. – М.: Проспект, 1998. – 584с.

38. Рояк А.А. Психологический конфликт и особенности индивидуального развития личности ребенка. – М.: Педагогика, 1988. – 120 с.

39. Сатир В. Как строить себя и свою семью. – М., 1989. – 300с.

40. Сатир В. Психотерапия семьи. – СПб., 2000. – 283с.

41. Семья в психологической консультации. / Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. – М.: Педагогика, 1989. – 208с.

42. Сидаренко Е.А. Опыт реориентационного тренинга. – СПб., 1995. – 205с.

43. Снайдер М., Снайдер Р., Снайдер-мл. Р. Ребенок как личность: Становление культуры справедливости и воспитание совести. – М., 1994. – 308с.

44. Спиваковская А.С. Профилактика детских неврозов. – М., 1988. – 273с.

45. Столин В.В. Самосознание личности. М., 1983.

46. Теория личности в западно-европейской и американской психологии./Под ред. Д.Я. Райгородского. – Самара, 1996. – 480с.

47. Хоментаскас Г.Т. Семья глазами ребенка. – М.: Педагогика, 1989. – 160с.

48. Эйдемиллер Э.Г. Методы семейной диагностики и психотерапии. – М. – СПб., 1996. – 365с.

49. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкий В.В. Анализ семейных отношений подростков при психопатиях, акцентуациях характера, неврозах и невротных состояниях. – М., 1994. – 96с.

50. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. – СПб.: Питер, 1999. – 656с.